

Kannanotto sosiaali- ja terveysministeriölle sekä Valviralle
19.10.2023

Hyvinvointialueiden kannanotto Valviran ohjeeseen sosiaalityön sijaiskelpoisuuden tiukennuksista ja ehdotus mitoitussäännöksen voimaantumisen siirtämisestä

Me allekirjoittaneet haluamme tuoda esille yhteisen ja vakavan huolestuksen sosiaalityöntekijöiden saatavuudesta, asiakkaiden perusoikeuksien toteutumisesta ja asiakasturvallisuuden vakavasta vaarantumisesta liittyen Valviran ohjeeseen sijaiskelpoisista sosiaalityöntekijöistä. Viittaamme myös viiden hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon johtajan 13.9.2023 Valviralle lähettämään kannanottoon.

Vaadimme, että ohje arvioidaan uudelleen kiireellisessä aikataulussa. Hyvinvointialueet kärsivät jo ennestään henkilöstöpulasta ja heikosta taloudellisesta tilanteesta. Sosiaalityöntekijöiden saatavuus on ollut jo pitkään iso ongelma eikä siihen ole tulevaisuudessa tulossa ratkaisua.

Sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annettu laki (817/2015) 12 § ei ole muuttunut. Lain ja Valviran aiemman ohjeen perusteella hyvinvointialueet ovat voineet palkata sosiaalityöntekijän sijaisiksi henkilöitä, jotka ovat yliopistossa kirjoilla pääaineenaan sosiaalityö ja jotka ovat suorittaneet hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelun, ja heidän lisäksi henkilöitä, jotka ovat suorittaneet avoimessa yliopistossa hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelun ja lisäksi aiemmin suorittaneet sosionomin tutkinnon tai sosiaalialalle soveltuvan ylemmän yliopistollisen tutkinnon.

Valviran heinäkuussa 2023 tekemän ohjeen mukaan sosiaalityöntekijän tehtävissä voi toimia tilapäisesti enintään vuoden ajan sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön aineopinnot ja käytännön harjoittelun.

Ohje pudottaa sosiaalityön vahvuudesta pois ison joukon nyt sijaisena toimivia sosiaalityöntekijöitä. Lisäksi avoimessa yliopistossa sosiaalityön opintoja opiskelleet eivät enää ole sijaiskelpoisia uuden ohjeen mukaan. Hyvinvointialueet korostavat, että avoimessa yliopistossa sosiaalityötä opiskelevat ovat usein taustaltaan esimerkiksi sosionomeja, joilla on pitkä työkokemus alalta ja jotka näin ollen ovat motivoituneita ja jo valmiiksi perehtyneitä työn sisältöihin.

Hyvinvointialueilla viikolla 42 tehdyn kartoituksen perusteella sosiaalityöntekijänä työskentelee tällä hetkellä tilapäisesti 521 henkilöä. Heistä noin puolet on henkilöitä, jotka ovat suorittaneet sosiaalityön opinnot avoimessa yliopistossa eikä heillä ole tutkinto-oikeutta yliopistoon. Jos heidän työpanostaan ei voi käyttää, mistään ei löydy vastaavaa määrää sijaiskelpoisuuden täyttäviä sosiaalityön opiskelijoita.

Hyvinvointialueita on hämmentänyt se, että sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala ei ole tiedottanut muutoksesta. Näyttää siltä, että Valvira tai STM eivät ole tunnistaneet, että muutettu ohje vaarantaa vakavasti kansallista asiakasturvallisuutta. Kansallisella tasolla ei ole ryhdytty kokoamaan tilannekuvaa eikä tekemään toimenpiteitä yhteiskunnan kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden asiakasturvallisuuden varmistamiseksi.

Tiukentunut ohje johtaa asiakasturvallisuuden vakavaan vaarantumiseen

Valviran kiristyneellä ohjeella on merkittäviä kielteisiä vaikutuksia lakisääteisten veloitteiden ja asiakastyön toteuttamiseen hyvinvointialueilla. Samanaikaisesti hyvinvointialueet valmistautuvat lastensuojelulain muutokseen, joka kiristää asiakasmitoitusta siten, että vuoden 2024 alusta yhdellä lasten asioista vastaavalla

sosiaalityöntekijällä saa olla asiakkaanaan 30 lasta nykyisen 35 sijaan. Jo tällä muutoksella on isoja vaikutuksia sosiaalityöntekijöiden saatavuuteen ja riittävyteen hyvinvointialueilla.

Ohje johtaa hyvinvointialueilla tilanteeseen, jossa lakisääteisten tehtävien toteuttaminen on mahdotonta. Määräajoissa pysyminen vaikeutuu entisestään. Ohje vaarantaa asiakasturvallisuuden sekä eri asiakasryhmien oikeuden saada palvelua. Hyvinvointialueiden näkemyksen mukaan Valviran muuttunut ohjeistus johtaa tilanteeseen, jossa perustuslain 19 §:n mukainen oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin vaarantuu. Suurin sosiaalityön osa-alue on lastensuojelu, ja tämän vuoksi ohjeistuksen muutoksen vaikutukset kohdentuvat erityisesti lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin. Kansallisella tasolla yksittäisten lasten oikeus perustuslain 7 §:n mukaiseen turvattuun elämään vaarantuu kansallisen lastensuojelun palvelujärjestelmän vaurioituessa.

Kirstyvä lastensuojelun asiakasmitoitus nostaa palvelujen piiriin pääsemisen kynnyksiä ja uhkaa muiden palvelujen toteuttamista. Valviran ohjeen täytäntöönpanon seurauksena pelkästään Helsingissä noin 720 lasta jää lastensuojelussa ilman lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää ja lastensuojelun tarpeen arviointien määrääjat ylittyvät kuukausittain vähintään 100 lapsella. Jälkihuollossa 350 nuorta jää ilman sosiaalityöntekijää, aikuissosiaalityössä erityistä tukea tarvitsevista asiakkaista 2500. Vammaispalveluissa asiakkaiden tilanteet kriisiytyvät, käsittelyajat venyvät ja vammaispalvelulain mukaisten EHO-päätösten tekeminen vaarantuu. Hyvinvointialueilla tulisi pystyä samanaikaisesti toimimaan sote-uudistuksen jälkeisessä tilanteessa, jossa erityishuoltopiirin purkaututtua mm. tahdonvastaisen hoidon prosessit eivät ole kaikilta osin toimivia ja myös uudistuva vammaispalvelulaki edellyttää valmistautumista.

Tiukentunut ohje johtaa kohtuuttomaan tilanteeseen työyhteisöissä

Hyvinvointialueet ovat pakotettuja tekemään toimenpiteitä, joilla turvataan mahdollisimman hyvin lakisääteisten tehtävien toteutuminen. Joudutaan esimerkiksi turvautumaan henkilöstön siirtoihin muista tehtävistä, mikä vaikuttaa muiden asiakkaiden palvelujen saamiseen.

Tulee ottaa huomioon, että sosiaalityöntekijän työtehtävät eri palveluissa eroavat toisistaan huomattavasti eikä työntekijöiden siirtäminen tehtävistä toiseen ole yksinkertaista. Uuden työntekijän työhön perehtyminen ja omiin asiakkaisiin tutustuminen on aikaa vievä prosessi. Jos avoimeen tehtävään ei saada kelpoista sosiaalityöntekijää eikä tehtävässä toimineen sijaisen sopimusta voida uusia, vaarannetaan asiakassuhteen jatkuvuus ja aiheutetaan haittaa asiakkaalle.

Ohje johtaa jatkuvaan uudelleenrekryointiin ja perehdyttämiseen, mikä kuormittaa työyhteisöjä ja esihenkilöitä merkittävästi ja vaikuttaa työntekijöiden työhyvinvointiin sekä luottamukseen julkiseen palvelujärjestelmään. Tämä heikentää alan veto- ja pitovoimaa.

Työnantajalla on aina ratkaisuvallta tapauskohtaisissa nimityspäätöksissä eikä laillisuusvalvojan ennako-ohjaus poista tätä mahdollisuutta. Ongelmallista on kuitenkin se, että työnantajan tekemä tulkinta saattaa johtaa tuomioistuinkäsittelyyn, jolla voi olla haitallisia seuraamuksia sekä hyvinvointialueille että työntekijöille.

Lisäksi sosiaalityöntekijöiden aloituspaikat yliopistoissa on olleet täysin riittämättömällä tasolla jo pitkään.

Edellä kuvatun perusteella katsomme, että Valviran heinäkuussa tekemä ohje asettaa hyvinvointialueet tilanteeseen, jossa niiden on mahdotonta täyttää lakisääteisiä tehtäviään.

Vaadimme, että

1. Valviran uusi ohje arvioidaan uudelleen kiireellisesti ja tehdään tarpeen mukaiset asetusohjeet. Välittömänä toimenpiteenä Valviran nykyinen tilapäisiä sosiaalityöntekijöitä koskeva ohjeistus tulee kumota ja aiempi ohjeistus ottaa käyttöön.

2. Lastensuojelulain asiakasmitoituksen (30 lasta / lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä) voimaantuloa siirretään 1.1.2028 saakka henkilöstön saatavuuden varmistamiseksi. Siirtymäsäännöksen mukaista mitoitusta 35 asiakasta / lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä sovellettaisiin vuoteen 2028 saakka.
3. Sosiaalityöntekijöiden koulutusmääriä nostetaan tuntuvasti. Kiristynvä asiakasmitoitus voi tulla voimaan vasta, kun sosiaalityöntekijöitä valmistuu riittävästi. Lisäksi koulutuksen sisältöjen on annettava valmiudet toimia sosiaalityöntekijän tehtävässä.
4. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan kykyä tunnistaa ja puuttua kansallisiin sosiaalihuollon asiakasturvallisuusriskeihin arvioidaan ja tarvittavat korjaavat toimenpiteet toteutetaan.

Allekirjoittaneet

Juha Jolkkonen, toimialajohtaja, sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Helsingin kaupunki

Timo Aronkytö, hyvinvointialuejohtaja, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Marina Erhola, hyvinvointialuejohtaja, Pirkanmaan hyvinvointialue

Harri Hagman, vs. hyvinvointialuejohtaja, Kymenlaakson hyvinvointialue

Tero Järvinen, hyvinvointialuejohtaja, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue

Jari Jokela, hyvinvointialuejohtaja, Lapin hyvinvointialue

Marina Kinnunen, hyvinvointialuejohtaja, Pohjanmaan hyvinvointialue

Mikko Komulainen, hyvinvointialuejohtaja, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue

Marko Korhonen, hyvinvointialuejohtaja, Pohjois-Savon hyvinvointialue

Minna Korkiakoski-Västi, hyvinvointialuejohtaja, Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Kirsi Leivonen, hyvinvointialuejohtaja, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

Sally Leskinen, hyvinvointialuejohtaja, Etelä-Karjalan hyvinvointialue

Timo Halonen, vs. hyvinvointialuejohtaja, Kainuun hyvinvointialue

Ilkka Luoma, hyvinvointialuejohtaja, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

Max Lönnqvist, hyvinvointialuejohtaja, Itä-Uudenmaan hyvinvointialue

Tarmo Martikainen, hyvinvointialuejohtaja, Varsinais-Suomen hyvinvointialue

Olli Naukkarinen, hyvinvointialuejohtaja, Kanta-Hämeen hyvinvointialue

Santeri Seppälä, hyvinvointialuejohtaja, Etelä-Savon hyvinvointialue

Sanna Svahn, hyvinvointialuejohtaja, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue

Jan Tollet, hyvinvointialuejohtaja, Keski-Suomen hyvinvointialue

Sari Rantanen, vs. hyvinvointialuejohtaja, Satakunnan hyvinvointialue

Petri Virolainen, hyvinvointialuejohtaja, Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Mari Ahlström, palvelualuejohtaja, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue

Merja Heinonen, sosiaalityön johtaja, Etelä-Karjalan hyvinvointialue

Marika Huupponen, sosiaali- ja integraatiojohtaja, Etelä-Savon hyvinvointialue

Anna-Liisa Kainulainen, toimialuejohtaja, sosiaali- ja perhepalvelut, Kainuun hyvinvointialue

Hanna Kaunisto, sosiaalityön johtaja, Itä-Uudenmaan hyvinvointialue

Anu Koivumäki, toimialajohtaja, Etelä-Karjalan hyvinvointialue

Raija Kojo, sosiaalihuollon johtaja, Keski-Suomen hyvinvointialue

Leena Korhonen, toimialuejohtaja, perhe- ja sosiaalipalvelut, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

Soile Merilä, sosiaalityön johtaja, Varsinais-Suomen hyvinvointialue

Hanna Mikkonen, toimialajohtaja, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Leena Mämmi-Laukka, toimialuejohtaja, perhe- ja sosiaalipalvelut, OYS-psykiatria-toimialue, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

Liisa Niiranen, sosiaalijohtaja, Lapin hyvinvointialue

Kati Nordlund-Luoma, sosiaalityön professiojohtaja, Satakunnan hyvinvointialue

Carina Nåls, sosiaalijohtaja, Pohjanmaan hyvinvointialue

Tarja Oikarinen-Nybacka, sosiaalijohtaja, Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Marena Paahto, sosiaalijohtaja, Pohjois-Savon hyvinvointialue

Marika Paasikoski-Junninen, toimialajohtaja, Kanta-Hämeen hyvinvointialue

Titta Pelttari, palvelulinjajohtaja, Pirkanmaan hyvinvointialue

Tanja Penninkangas, sosiaalijohtaja, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue

Leena Pimper-Koivisto, sosiaalijohtaja, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

Anu Salonen, sosiaalipalvelujohtaja, Kymenlaakson hyvinvointialue

Suvi Salin, vs. palvelujohtaja, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue

Maarit Sulavuori, perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja, Helsingin kaupunki

Kati Villgren, palvelulinjajohtaja, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue